

BAUDELAİRE VE KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ

Galip BALDIRAN*

*“Zihnimdaki karışıklığı netice itibarıyla
kutsal buluyorum”*

Rimbaud

RÉSUMÉ

Quand Baudelaire a édité les *Fleurs du Mal*, c'est la période de Napoléon III et les tribunaux de la Deuxième République avaient condamné ce livre de gâter la morale du juste milieu et de propager les sentiments pervers. Pour Baudelaire, le but de la littérature n'est pas d'enseigner la morale mais de montrer la vie. Peut-être la morale peut-elle s'en dégager. Il recourt à la débauche afin d'oublier la médiocrité de la vie. L'homme ne veut pas accepter son sort misérable en se rebellant contre Dieu. Mais ce déficit demeure sans effet et l'homme est condamné à la mort sous le joug de haine, de violence des sentiments, d'une âme angoissée par un esprit qui ronge son mal intérieur. Baudelaire cherche dans l'amour un moyen de conjurer l'ennui et la peur de mort. Il s'agit tout le temps chez lui les désirs contradictoires: le bon Dieu, satan, bien, mal, amour, haine, paradis, enfer etc. D'après le poète, la nature est laide, il préfère les monstres de sa fantaisie à la trivialité positive. Copier la nature est l'ennemi de l'art mais le bonheur de rêver et d'exprimer ce qu'on rêve attribue au poète la faculté de créer son oeuvre. A partir du coup d'Etat de 1851, les tenants idéologiques socialistes trouvent d'aspirations dans l'Évangile. Dans cette période, Baudelaire a été influencé de l'Abbé Lamennais. C'est ainsi qu'un socialisme évangélique se propage en France. Le poète a toujours l'obsession de l'enfer mais il se révolte contre Dieu.

Keywords: *Baudelaire, Fleurs du Mal, Poésie française.*

Baudelaire 25 Haziran 1857'de çağdaş şiire öncülük edecek olan ünlü yapıtı *Kötülük Çiçekleri*'ni yayınladı. Sonra da kızılca kıyamet kopar. Bu yıllar III. Napolyon dönemi ve II. Cumhuriyet'in mahkemeleri bu kitabı toplum ahlakını hiçe saymakla suçlar. Bugüne kadar açıkça yazılmamış duyguları dile getirmekle Baudelaire

* Doç.Dr., S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü

şii “sapkın duygular” olarak değerlendirilmiş ve özellikle altı şii yüzünden mahkum edilmiştir. Bu şiiiler şunlardır: *Les Bijoux*, *Le L  tb  *, *A celle qui est trop gaie*, *Lesbos*, *Femmes Damn  es* ve *Les M  tamorphoses du Vampire*. Mahkeme dine saygısızlık konusunda delil bulamaz ama, müstehcenlik asıl su un odağındadır. Şaire   c yüz frank, yayımcısına da yüz frank ceza verilir ve söz konusu altı şiiir kitaptan   kartılarak yayımlanmasına izin   kar. Bu olaydan tam altı ay önce, Flaubert de *Madame Bovary* davasında benzer gerek  lerle yargılanmış ama o cezasız kurtulmuştur. Balzac da aynı yoldan geçmiş, mahkeme salonlarında boy göstermiştir.

Baudelaire için “etik değerlere edebiyat bağlamında bağlı kalmak, yapıtı yok eden aşıırı pahalı bir lüks olmaktan ibaretti. Edebiyatın amacı, ahlakı üretmek değil ama yaşıamı göstermekti ve nihayet etik belki de buradan ortaya   kabilirdi” (Louis Mattei, 1994: 79). Eğer II. Cumhuriyet’in yargıçları tüm yapıtı su lasalardı, bugün dünya yazını *Kötülük   i  ekleri*’nden yoksun kalacaktı. Oysa kimi eleştirmenler Baudelaire’i yere göge sı dıramayıp, övgüler ya  dırmışlardı. Hatta onu Dante’ye bile benzetenler olmuştur. Aslında ozan *Kötülük   i  ekleri*’nde toplumsal düzeni, bozulmuşlu  u, adaletsizliği eleştirmekten geri kalmıyordu. Notları arasında “genel özgürlük” (commune libert  ) gibi sözcüklere rastlıyoruz. Özellikle monarşinin kıskacındaki ve mevsimin kötü gitmesiyle ortaya   kan açlık ve kıtlık altında ezilen halkın çektiklerini *La Ra  on (Kin)*, *Le Cygne (Kı  n)* ve *La Mort des Pauvres (Fakirlerin   l  m  )* adlı şiiirlerinde açıkça dile getiriyordu. 1851’in Aralık ayında meydana gelen darbe girişimleri özgürlük ateşini daha da kamçılar. Din adamlarınca da desteklenen bu özgürlük hareketi sosyalist gazetelerin boy göstermesine kadar varır. Özellikle Lamennais (1782-1854) isimli bir papazın Kiliseyle Devletin ayrılması gerektiğini ısrarla savunması Baudelaire’i de etkilemiştir. Hıristiyanlık ve sosyalizmin (socialisme chr  tien) barışık ve birlikte yaşıaması bu dönemde başlamıştır. Yine Le Gallois, *Halkın İncili (L’  vangile du peuple)* adlı eseriyle altı ay hapis yatar ve altı yüz frank para cezasına   rptirilir (Pichois, 1967: 107). Bu atmosfer içinde yazan Baudelaire, iyi ve kötü, güzel ve   irkin, günah ve sevap, şeytan ve tanrı gibi birbirine zıt olan konuları şiiirinde işler. *Kötülük   i  ekleri*, “yapmacık sahte bir duyarlılığın rasgele ifadesi değildir (...) İnsan ruhunun ulaşılmaz sanılan derinliklerini aydınlatan birer iskandildir. (...) Aptallı  ın, kusurun, günahın ruhumuzu nasıl işgal ettiğini, bedenimizi nasıl esir aldığını; zayıflıklarımızın, günahlarımızın ne kadar inatçı olduğunu; nasıl da büyük bir zevkle daldı  ımızı bataklıklara; bizi hareket ettiren ipleri şeytanın elinden bir türlü koparamadı  ımızı daha ilk sayfalarında sermiştir gözlerimizin önüne” (Sunel, 1998: 83). Baudelaire’e göre “insan denen varlık, madde evreninde zamanın ve mekanın sınırlılığı içinde hapsolmuştur” (Sunel, 1998: 81) Bu cümle bizi yanıltmasın, onu sütten   kımış ak kaşık sanmak safdillik olur. Hele onu, bir ahlakçı gibi algılamak hatadır. Sefih sayılabilecek bir yaşıamın akla gelmez her türünü yaşıamış, her zaman bohem olmaktan büyük bir keyif almıştır. Böyle bir hayata, sırf ailesine tepki olsun diye daldığını düşünmek olasıdır. Freudcu bir yaklaşımla onun şiiirine bakacak olursak, çocukluk ve gençlik döneminin silinmez izlerini açıkça görebiliriz. Yirmi altı yaşıındaki bir anne ve altmışındaki bir babanın çocukları olarak dünyaya gelen Charles Baudelaire, altı yaşıına basar basmaz babasını yitirir.

Artık onun için sıcak bir yuva hep hayal olmaktan öte gitmez. Zira çok kısa bir süre sonra annesi iyi bir gelecek vaat eden, generalliğe kadar yükselecek bir binbaşıyla evlenir. Bu zat 1848 yılında İstanbul'da Fransa'nın Büyükelçisi görevini yerine getirecek olan General Aupick'tir. Bugünkü Elçilik Binası da onun zamanında inşa edilmiştir. Bir aşk evliliği olan bu ikinci evlilik yüzünden Baudelaire sıcak anne kucağını yatılı okullar için terk etmek zorunda kalır. Bu nedenle olsa gerek annesi Caroline Archenbaut-Defayis'e karşı marazi bir sevgiyle bağlanıp, üvey babasına karşı da olabildiğince düşmanca bir tavır sergiler. (Psikanalize Oidipus Kompleksi olarak giren; anneyi sevgili olarak algılayıp babayı rakip, hatta düşman gibi görme zaafını burada hatırlamakta yarar var.) Hatta Baudelaire "bir devrim olsa da General Aupick'i kurşuna dizsek" diyecek kadar ileri gider. Üvey babasının parlak geleceğini tehlikeye sokmak için sokak kadınlarıyla düşer kalkar, onlardan frengi bile kapar. Krallığa karşı tepkili olup Cumhuriyetçilerin saflarına katılır. Tarihin cilvesine bakın, ömrü boyunca nefret ettiği üvey babasıyla bugün Paris'te Montparnasse Mezarlığında yan yana yatmaktadır.

Baudelaire on sekizine basınca öz babasından kalan serveti kullanma hakkını elde eder ve onu har vurup harman savurmaya başlar. Ailesi onun bu durumunu frenlemek için mahkeme yoluyla mallarına el koydurur. Artık servetini eskisi gibi çarçur edemez. Belirlenen bir noter gözetiminde harcamaya mahkum edilir. Tabi ki bu tür kısıtlamalar onu azdırmaktan öte gitmez. Hayatını ve servetini mahvedecek olan Jeanne Duval isimli siyahi bir melezi kadına çılgınca tutulur. Bu kadın Paris'te bir gece kulübünde çalışmaktadır. Tek amacı ondan para sızdırmak olan Jeanne Duval'e Baudelaire nice aşk şiirleri yazar. "Siyah gür saçlarıyla, kalın dudakları ve salınan yürüyüşüyle" bu zenci kadın onun üzerinde "despotik bir etki" yapar. Üstelik cahil bir kadın olup, onu aldatmaktan da geri durmaz. Baudelaire'in bu kadır bilmez sevgilisi daha sonra alkolün tuzağına düşer ve hastalanır. Şair onu bu halde terk etmeye kıyamaz, genç yaşta ölecek olan Jeanne Duval'e ölüncüye kadar bakar. Jeanne Duval'in ölümünden sonra, platonik bir aşkla sevdiği aristokrat bir aileden gelen Madame Sabatier'ye gizli gizli şiirler yazıp gönderir. Madame bu şiirlerin gerçek esin perisinin kendisi olduğunu anlar ve kendini onun kollarına atmaktan çekinmez ve Baudelaire "bütün tılsımın birden bozulduğunu" itiraf ederek onu terk etmekten çekinmez.

Baudelaire *Kötülük Çiçekleri*'nde kendi iç dünyasındaki karmaşayı, toplumsal ve inanç düzeyindeki çelişkileri, bir türlü yatıştıramadığı arzularını, hıncını, yaşamdan çekip koparılması gereken en çılgın zevklerini, düşle gerçek arası bir izlekte şiirleştirir. Bunu yaparken kesintisiz bir tatminsizlik, olumsuzluk ve bedbinlik içindedir. Anlamsız ve anlaşılmaz bir evrende, insanın acımasızlığını, aczini ancak düş kurmanın sonsuz keyfiyle avutmaya, unutmaya çalışır. Ona göre "şiirin kendisinden başka bir amacı yoktur. Delacroix'nun resmi Wagner'in müziği gibi o da sanatsal bir yaratıdır" (Sabatier, 1977: 101). "Yeteneğin Kraliçesi" diye adlandırdığı düş kurma gücü onun yaratıcı dehasının asıl kaynağıdır. 1920'lerden sonra ortaya çıkacak olan Gerçeküstücülük Akımı yine aynı kaynaktan beslenmeye devam etmiştir. Boileau'nun "Doğayı kopya ediniz!" tümcesine Baudelaire "Doğa bir tapınaktır"

demesine karşın fazla katılmaz. Hatta düş kurmayı seven birinin şunları söylemeye hakkı vardır der: “Zaten doğada var olanı sunmak can sıkıcı ve gereksizdir. Bu da insanı tatmin etmez. Doğa çirkindir ve ben fantezimin canavarlarını, pozitif bayağılığa tercih ederim” (Baudelaire, 1944: 111).

“1850’lere doğru Baudelaire, 1870’lere doğru Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé ve Paul Verlaine, gidişine ayak uyduramadıkları, kendilerini anlamayan bir topluma karşı çıkarlar, ondan kaçmak arzusunu duyarlar. Bu şairlere göre, Fransız toplumunda pozitivizm maddeciliğe dönüşmeye başlamıştır. Sıradan kişiler pozitivizmin nimetlerinden en fazla yararlananlar olmaktadır. (...) Halbu ki sözünü ettiğimiz şairlere göre, evrende madde ile ilgili görünen gerçeklerin ötesinde, görünmeyen, gizli gerçekler vardır. Evrende bir gizlilik, sır (mystère) vardır” (Göker, 1982: 68). İşte Baudelaire bu gizliliğin, bu sırrın peşinde sürekli ikilemlere girerek koşar durur. “Tanrısal evrenle doğal evren arasında bir bütünlük vardır; her şey biçim, devinim, sayı, renk, kokular birbiriyle konuşur, birbiriyle denkleşir” (İnal, 1981: 172). Bu görüş simgecilerin (symboliste) üzerinde uzlaştıkları bir görüştür. Baudelaire’in ünlü şiiri *Correspondances* (*Uyuşum*) “çoklukta birlik” kuramını anlatır. Onun şiiri, “Evrensel Birlik (Unité Universelle) ve Evrensel Benzeşim Kuramından (Théorie de l’Analogie Universelle) kaynaklanır. Şiirleri doğadaki çokluğu yalınlaştırır, tek bir kavram olarak verir. Güzele ulaşır. Bu kuramların doğruladığı estetik yaratısında Baudelaire, Delacroix, Swedenbourg, Joseph du Maistre, Fourier, Hoffmann gibi sanatçıların düşünürlerin etkisi altında kalmıştır. Bu etki çeşitliliğine dikkat edilirse, Baudelaire’in ozanlık yetisinin düşünür-ressam-müzisyen yetisi ile tamamlandığı anlaşılır” (İnal, 1981: 174). Özellikle Wagner’in müziği, Delacroix’nın resmi ozanın beslendiğiengin kaynaklardan en önemlileridir.

Baudelaire’in, “şürden anladığı; başkaldırı ve sanat yoluyla toplumsal ve fizikötesi lanetlerden şiiri koparıp çıkarmaktır. Her bir şiir, ahengin, imgenin ve müziğin mümkün kıldığı bir yaşamda, dünyayı insani ve oturulabilir kılan yeni bir evrenle inşa etmelidir. Böylece okuyucu en karanlık, en kötü görüntülerden bile keyif alacaktır” (Sabatier, 1977: 105).

Baudelaire birçok şürine, hatta kitabındaki bir bölüme başlık yaptığı “Spleen” (‘iç kararması’, ya da eski dilde ‘hafakan’) çoğu zaman, “L’ennui” (can sıkıntısı) ile karıştırılabilir. Spleen, kapalı ve tutarsız bir ruh halidir. “L’ennui ise acı ve kederin yakın komşusudur” (Sabatier, 1977: 107). Baudelaire bu iki ruh halini sıkça şiirlerinde işler.

“Kendisini sürgün olarak duyumsayan, karanlığın etkin baskısı altında bunalan, düş ateşlerinde yanan, göklerdeki güneşin gücü ve mağrurluğu karşısında ezilen, benzerlerinin varlık nedenlerini unutmak için daldıkları, adına toplum denilen tekdüze kalabalıktan tiksinen, onu kendi kendinin celladı olmaya zorlayan sağır ve kör bir tanrının yönlendirdiği kurulu düzenden sıkılan Baudelaire” (Kula, 1999: 30) sık sık inkarcılık sergiler. “Toplumsal ve kentsoylu tüm uzlaşmaları reddeder. (...) Romantikler gibi kendisini mutsuzluğa yakın hissetmesine rağmen, duyarlılığın (sensibilité) geçici hallerini reddeder. O, acının ozanı insanlıktan esinlenmiş bir rehber yapmayacağını bilir” (Sabatier, 1977: 101).

Baudelaire'in içinde yaşadığı "19. yüzyıl ise, bütün toplumsal ve siyasal olayların çalkantıları, umutları ve düş kırıklıkları ile (...) coğrafyanın sıradan insanlarca zorlanması, genişletilmek istenmesi uğruna girilmiş savaşımın ve yitirilmiş savaşların yüzyılıdır. Yitirilmeyen savaşlar, yalnızca şiirde, romanda ve teknik boyutu ağır basan sanatlarda gerçekleştirilmiştir. (...) Kitleler, sıradan insanlar, birer özne olarak yer almaktan alıkonuldukları 1850'lerin coğrafyasında, dilin kültürel evreninde de özne olma durumlarını ve şanslarını yitirmişlerdir" (Oskay, 2000: 417).

Baudelaire, tek şiir kitabı olarak yayınladığı *Kötülük Çiçekleri*'nde uzlaşamadığı Paris toplumuyla ve kendi iç dünyası ile sürekli zıtlaşma halindedir. Ozan, "kendisi için de bir labirentti: imkanlarını bütün yönlerle açık tutmakla birlikte, hep taşın değişmezliğine, kasvetli şiirle gelen, kendini tatmine (onanisme) özend. Onun geçmişe olan bu bağlılığına, ölümün, erken yaşlanmanın, güçsüzlüğün habercisi sayılan bu bezginliğe hemen her yerde rastlanır. *Kötülük Çiçekleri*'ndeki şiirleri Sartre'in yorumunu doğrular niteliktedir: Baudelaire'in tek düşüncesi, 'değişmez ve hiç bitmeyecek' bir geçmişten ibaret kalmaktır ve o, 'sanki erken bir son onu dondurup bırakmış gibi, bütün hayatını ölüme göre tasarlamayı' tercih eder. Baudelaire'in şiirinde bütünlüğü yaratan, belki de kendisi için verdiği kapana sıkışmış hayvan imgesidir; bu imge Baudelaire'de bir takıntı halindedir ve bu çağrışımı bıkıp usanmadan yineler" (Bataille, 1997: 39).

Proust ve Baudelaire'i Almancaya çevirmiş olan Walter Benjamin (1892-1940), Baudelaire'i sadece düş gezgini (flâneur) olmakla, elini taşın altına koymamakla, eleştirdiği şeylere karşı yeni alternatifler geliştirmemekle eleştirir: "Baudelaire'in şiiri a-social (sınıf bilinci olmayan) olanların safında yer alanların şiiriydi. Ne var ki, bu yeni dönemde olumlamadığı, karşı çıkıp eleştirdiği bir modern yaşamı değiştirmek ve onu aşmak için gerekli analizi yapacak düşünsel düzeye erişmemiş bir flâneur'ün şiiriydi. Bu şiirde modern olan ile tarih öncesi (prehistorya) kucak kucaktadır. Bu en yeni ile en eskinin kucak kucağa oluşu, zamanın toplumsal ilişkilerindeki ve olaylarındaki bulanıklıktan (ambiguïté) ileri gelmekteydi. Bu bulanıklık, diyalektiğin uzak görünümüdür. Yaşanansa uzaktan bakış ütopyasıdır. Bu nedenle de bu diyalektik imaj, bir rüya imajıdır" (Oskay, 2000: 202).

Walter Benjamin, Baudelaire'den politik bir tavır sergilemesini beklerken, aslında onun siyasi arenada boy göstermekten hoşlanmadığını unutmamalı. Öte yandan kırk altı gibi genç denilebilecek bir yaşta ölen ozanın uzun dönem frengi ve sürekli alkolün etkisiyle oluşan mide rahatsızlığı ile çok acılar çektiğini ve bu nedenle aktif yaşamdan uzak kaldığını anımsamakta yarar var. Hatta bu ağrıları dindirmek için sık sık afyon içerek zihinsel bir bulanıklığa saplandığını da biliyoruz. Zaten ozanın kendi deyişiyle "şiirin kendisinden başka bir amacı yoktur". Onun en büyük hizmeti, *Kötülük Çiçekleri* gibi bir yapıtı daha otuz altı yaşındayken dünya şiirine kazandırmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Bataille, Georges. (1997) *La Littérature et Le Mal*, (Edebiyat ve Kötülük, Çeviren: Ayşegül Sönmezay), İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Baudelaire, Charles. (1944) (Textes Choisis par Jean Pierre Jouve), Fribourg, Librairie de L'Université Egloff.
- Göker, Cemil. (1982) *Fransa'da Edebiyat Akımları*, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- İnal, Tanju. (1981) "Simgecilik", *Türk Dili*, Yazın Akımları Özel Sayısı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, Sayı: 349.
- Kula, Nedim. (1999) "Baudelaire ve Kadın", *Frankofoni*, Ortak Kitap, no: 11, Ankara, Şafak Matbaacılık, ss: 27-35.
- Mattei, Jean-Louis. (1994) "Deux livres scandaleux au XIXe siècle: 'Les Fleurs du Mal' de Baudelaire et 'Premier amour' de Tourgueniev", *Frankofoni*, Ortak Kitap, Sayı: 6, Ankara, Şafak Matbaacılık, ss:73-80.
- Oskay, Ünsal. (2000) "Dilin Coğrafyasını Değiştiren Bir Şair", *Tek Kişilik Haçlı Seferleri*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.
- Pichois, Claude. (1967) *Baudelaire*, (Etudes et Témoignages), Neuchatel, Editions de la Boconnière.
- Sabatier, Robert. (1977) "Les Fleurs du Mal", *La Poésie du Dix-Neuvième Siècle*, Paris, Albin Michel.
- Sunel, A. Hamit. (1998) "Baudelaire, Sanatçı ve Toplum", *Frankofoni*, Ortak Kitap 10, Ankara, Şafak Matbaacılık, ss: 81-87.